

‘อ.ดร.ปริยาสิริ มานะสินต์’

นักวิจัยเด็กออกทิสติกที่เป็นแบบอย่างของคนรุ่นใหม่

คอลัมน์

Research Inspiration

ฉบับนี้ พบกับนักวิจัยผู้มาก

ความสามารถอีกท่านหนึ่ง ที่คุณผู้อ่านหลายๆ ท่านควจับหน้าคุณตา

เป็นอย่างดี เนื่องด้วยนักวิจัยท่านนี้เป็นหนึ่งในทีมวิทยากรของสถานี

Rama Channel ซึ่งถือเป็นโอกาสที่เราจะได้ทำความรู้จักกับ

“อาจารย์ ดร.ปริยาสิริ มานะสันต์ อาจารย์ประจำภาควิชาวิทยาศาสตร์สื่อ

ความหมายและความผิดปกติของการสื่อความหมาย

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี

มหาวิทยาลัยมหิดล”

กันมากขึ้น

ผลงานที่ผ่านมาก็ทำให้อาจารย์ เป็นที่รู้จักมากขึ้นมีอะไรบ้าง

เมื่อประมาณ 3 ปีก่อน คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีโอกาสต้อนรับอาจารย์หน้าใหม่สังกัดโครงการจัดตั้งภาควิชาวิทยาศาสตร์สื่อความหมายและความผิดปกติของการสื่อความหมาย ปีที่ผ่านมาหลายๆ คนอาจคุ้นหน้าอาจารย์จากรายการ Rama Kid D และรายการอื่นๆ ทางสถานี Rama Channel รวมถึงบทบาทของนักเขียนในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจและหนังสือ Mother & Care โดยเฉพาะรายการ Rama Kid D ซึ่งมีรูปแบบที่มีอาจารย์ด้านสาขาต่างๆ มาให้ความรู้เกี่ยวกับเด็กๆ นอกจากเรื่องโรคแล้วยังเป็นเรื่องจิตวิทยาและการปรับตัวของคุณพ่อคุณแม่มีมือใหม่ พฤติกรรมที่น่าเป็นห่วงที่บางครั้งคุณพ่อคุณแม่ไม่รู้จะรับมืออย่างไร รวมถึงอาหารและโภชนาการที่เหมาะสม เรียกได้ว่า เป็นรายการเกี่ยวกับเด็กๆ ที่นอกจากจะให้สาระแล้ว ยังให้ความบันเทิงด้วยค่ะ ส่วนที่เขียนในหนังสือเล่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในคลินิก รวมถึงสาระความรู้ใหม่ๆ บางทีเรื่องเดียวกันนี้เคยถูกพูดถึงแล้วเมื่อ 10 ปีก่อน ตอนนั้นก็กลายเป็นไม่ถูกต้องแล้วเมื่อมีงานวิจัยใหม่ๆ มาหักล้าง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอัปเดตความรู้ตลอดเวลาค่ะ

เมื่อเข้ามาร่วมทำรายการของ
สถานี Rama Channel แล้ว
มีความรู้สึกอย่างไรบ้าง

ส่วนตัวแล้วถือว่าโชคดีมากที่ได้มีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษาให้กับรายการนี้ตั้งแต่แรกเริ่ม ครั้งแรกที่ได้คุยกับพี่จันทร์ซึ่งเป็นโปรดิวเซอร์รายการในช่วงนั้น ว่าอยากให้ความรู้ในเรื่องของเด็กพิเศษเพราะเรียนมาด้านนี้ จนถึงจุดหนึ่งก็คุยกับทีมงานว่า จริงๆ เรื่องเด็กพิเศษมีมุมมองที่ค่อนข้างหลากหลาย มุมมองที่หลากหลายนี้ยังสามารถนำไปปรับใช้ในเด็กปกติได้อีกด้วยค่ะ

อาจารย์มีจุดเริ่มต้นความสนใจ อย่างไรในเด็กพิเศษ

จริงๆ แล้วสนใจเรื่องเด็กพิเศษมาตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรีที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้เรียนเกี่ยวกับเด็กด้วยโอกาสและเด็กขาดโอกาสในหลากหลายรูปแบบค่ะ คงเป็นเพราะคุณแม่ปลูกฝังเรื่องคนด้อยโอกาสในสังคมโดยการไปเยี่ยมเด็กกำพร้า เด็กพิการ เด็กที่เค้ามียุทธศาสตร์น้อยกว่าเรา ตั้งแต่ยังเล็กๆ ในขณะที่คุณแม่บ้า (ดร.มณฑริกา วิฑูรชาติ) เป็นเจ้าของโรงเรียน ซึ่งเปิดรับเด็กพิเศษมาเรียนร่วมเป็นที่แรกๆ ของประเทศไทย ทำให้มีโอกาสได้สัมผัสเด็กในหลายรูปแบบ ทั้งเด็กปกติและเด็กพิเศษ

พอเรียนจบก็มองว่า อยากทำงานที่เกี่ยวกับการวางนโยบายมากกว่า จึงเรียนต่อปริญญาโทด้านเศรษฐศาสตร์สุขภาพ (Health Economics) และด้านยุโรปศึกษา (European Studies) ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่เมื่อเรียนจบคุณน้า (ผศ.นพ.ชาติวิฑูรชาติ) ที่เป็นจิตแพทย์เด็กมาแนะนำว่าควรเรียนด้านเกี่ยวกับเด็กพิเศษโดยตรงจะเหมาะสมกว่า

จนกระทั่งได้มีโอกาสไปเรียนปริญญาโทอีกใบด้าน ออทิสซึมที่มหาวิทยาลัย Johns Hopkins คราวนี้โลกทัศน์เปิด เลยค่ะ ต้องยอมรับว่า การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ของเมืองไทยกับเมืองนอกมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน แม้แต่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งยังสอนไม่เหมือนกันเลยคะ ที่ เมืองนอกค่อนข้างจะยอมรับและเชื่อในศักยภาพของคนเป็น อย่างมาก

ก็บอกว่าโลกทัศน์เปิดหมายถึงว่า

ที่บอกว่าโลกทัศน์เปิดก็เพราะว่า ตอนเรียนเมือง ไทยขนาดเรียนปริญญาโทแล้ว ส่วนใหญ่อาจารย์ก็ยังมาสอน ให้ความรู้เตรียมเนื้อหาทำ power point ซึ่งอบอุนดีมาก แต่การเรียนที่มหาวิทยาลัย Hopkins วิชาส่วนใหญ่ที่เรียน จะเป็นวิชาการสัมมนา จำได้ว่าเข้าไปเทอมแรกก็มีสัมมนา แล้ว ในระบบเมืองไทยจะให้เรียนสัมมนาก็ต่อเมื่อเรียนจบ coursework มาแล้วระดับหนึ่ง หลักๆ ของวิชาการสัมมนา เลยก็คือ การอ่านวารสาร บทความวิจัยต่างๆ แล้วมาให้ความ เห็นกันในห้อง จนเมื่อจบเทอม ทุกคนจะต้องสามารถผลิตผล งานวิจัยแบบไม่ซับซ้อนได้ แล้ววิชาวิจัยนี้ก็ไม่สอนนะคะ ต้อง อ่านเอง ทำเอง อาจารย์เป็นแค่ facilitator เท่านั้น ส่วนจุด เริ่มต้นของการทำงานวิจัยคือการเป็นผู้ช่วยนักวิจัย (Research Assistant) ค่ะ

เป็นการเปิดโลกทัศน์ในด้านการ ทำวิจัยด้วยไปในตัว แล้วมีวิธีการ ทำงานวิจัยอย่างไร

สมัยที่เรียน ส่วนใหญ่มีแต่กระดาษปริ้นท์วารสาร ต่างๆ ส่วนหนังสือเป็นแค่ guide book เท่านั้น คือมีอยู่ อ่าน ได้ และควรอ่าน แต่ไม่ได้เป็นหลักใหญ่ อาจารย์เคยบอกไว้ว่า เราอ่านหนังสือเท่ากับเราอ่านความรู้อ่า ที่อาจจะเก่าถึง 30 ปี ถามว่ามีประโยชน์ไหม แน่แน่นอนว่ามี แต่ว่ามันไม่อัปเดต บาง ครั้งเราอ่านหนังสือที่เขียนว่าฉบับแก้ไขต้นปีนี้ แต่หารู้ไม่ว่า เนื้อหาอันนั้นเป็นความรู้อ่าที่มันไม่ได้มีการปรับปรุง วิวัฒนาการมัน

เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอด อะไรที่นานเกิน 5 ปีก็เรียกว่าข้อมูล เก่าแล้ว ส่วนที่ว่าแล้วจะให้อ่านที่ไหนนั้น อาจารย์บอกว่า อ่านจากงานวิจัยใหม่ๆ เพราะกว่า คำว่าวิจัย (research) คือ เป็นการ re คือ ทำซ้ำ ทำบ่อย search คือการค้นหา หรือ ทั้งหมดก็เท่ากับ ค้นหาเรื่องนั้นซ้ำๆ นั่นเองคะ และเพื่อเก็บ ข้อมูลสำหรับวิจัยต่างๆ ซึ่งพอหมดเทอม คุณแม่จะให้กลับ มาฝึกงานในสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กพิเศษ เช่น สถาบัน ราชานุกูล มูลนิธิแสงสว่าง โรงพยาบาลยุวประสาทฯ ดังนั้น จึงทำให้เราฝึกตัวเองว่าจะเขียนวิจัยเกี่ยวกับอะไร ทำเป็น outline ไปคุยกับอาจารย์ที่ปรึกษาไว้ก่อนว่า เทอมหน้าเรา เรียนตัวนี้ และจะขอทำงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งอาจารย์ ก็จะให้คำแนะนำมาคะ

มาเริ่มทำงานวิจัยเกี่ยวกับ เด็กออทิสติกเมื่อไร

เมื่อเรียนจบปริญญาโทแล้วจึงต่อปริญญาเอกด้านเด็ก พิเศษอีกครั้ง ซึ่งคราวนี้แตกต่างจากเดิมตรงที่สมัยปริญญาโท เรียนเกี่ยวกับเด็กออทิสซึม ก็ได้รับโอกาสให้ทำงานที่ Ken- nedy Krieger Institute (KKI) ซึ่งเป็นสถาบันการรักษา ดูแล และวิจัยเกี่ยวกับเด็กพิเศษ ทำให้ได้รับมุมมองที่กว้างขึ้นไป อีก เพราะรูปแบบของที่ทำงาน เวลาที่มี case ใหม่เข้ามาจะไม่ ได้กระจุกอยู่ที่หนึ่งทีใด แต่เรียกได้ว่า เด็ก 1 คนจะมีผู้เชี่ยวชาญ หลายๆ ด้านมากคอยดูแล มีการประเมินเป็นรูปธรรมมาก ทำให้ได้เรียนรู้จากที่ปรึกษา (mentor) ที่มีความชำนาญหลาย ด้าน และแต่ละท่านก็จะเสนอแนวความคิดในด้านที่ตนเอง ถนัด อย่างเรื่องออทิสติกเองก็จะมีมุมมองทั้ง mitocrondia disorder, leaky gut, ทั้งเรื่องของอาหาร คือหลายส่วน ประกอบกันทำให้ได้รู้ในหลายๆ แง่มุม ตอนนั้นมีอาจารย์ที่ ปรึกษา (mentor) ที่เชี่ยวชาญทาง Biomedical science เมื่อเจอ case ออทิสซึม ก็จะมองถึงการปรับระบบชีวเคมีของ ร่างกายมากกว่า และที่สถาบัน KKI นี้เอง ทำให้รู้ว่าออทิสซึม ไม่ใช่ความบกพร่องโดดเดี่ยว แต่เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยหลาย สาเหตุ รวมถึงการมองว่าปัญหาเรื่องพฤติกรรมเป็นแกนหลัก

“ การผลิตงานวิจัยอาจจะบั่นทอนพลังใจได้ ถ้าไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากหลายๆ ส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่ก็คิดว่าคณะฯ มีความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางทางด้านงานวิจัยเป็นอย่างมาก เพราะอาจารย์ผู้ใหญ่ทุกท่านก็พร้อมให้ความช่วยเหลือ ”

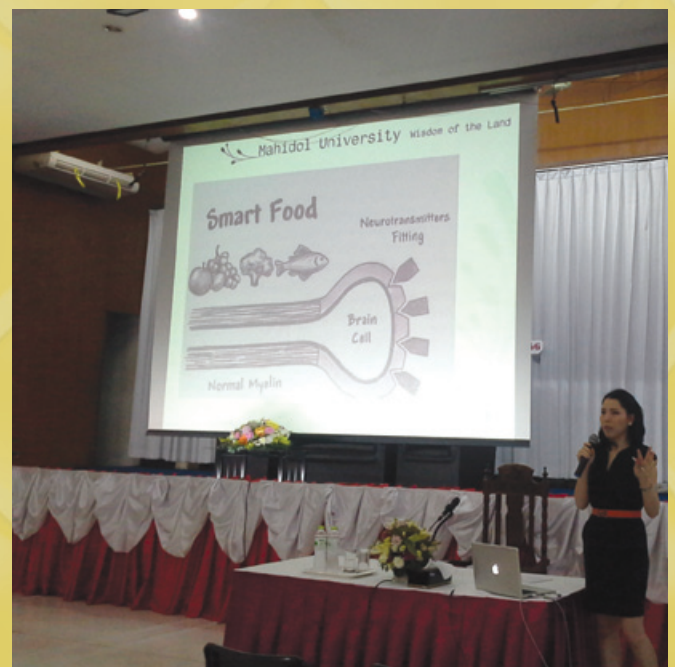
อ.ดร.ปริยาสรี มานะสันต์

ของภาวะออทิสซึ่มก็จริง แต่พฤติกรรมบกพร่องก็เกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น พันธุกรรม อาหาร สิ่งแวดล้อม การดูแล บางครั้งการที่เรามองว่าเด็กคนนี้เป็นออทิสติกแน่เลย จริงๆ เด็กอาจจะไม่เป็นแต่มีพฤติกรรมที่เสมือนว่าเป็นก็เป็นได้ ซึ่งตอนนั้นได้ไปเรียนการปรับพฤติกรรมเด็กออทิสซึ่มโดยใช้วิธี TEACCH เพิ่มเติมด้วยค่ะ

ดังนั้น มุมมองที่ได้จากการทำงานคือการมองในแง่บวก เราไม่ได้มองว่าเด็กคนนี้มีคามผิดปกติอย่างไร เรากลับมองว่าเด็กคนนี้มีศักยภาพที่น่าดีใจอะไรบางอย่างหรือมีศักยภาพด้านไหนบ้าง ซึ่งตรงนี้ช่วยปรับมุมมองของเรากับโลกรอบตัวเราด้วย ทำให้เราไม่จ้องจับผิดในความแตกต่างของคนอื่นที่เขาทำอะไรไม่เหมือนกับเรา แต่กลับทำให้เรายอมรับความแตกต่างของคนอื่นมากขึ้น

พอไปเรียนปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัย Wisconsin-Madison โดยปกติเค้าจะมีอาจารย์ที่ปรึกษาเพียงคนเดียว แต่ตอนที่เรียนก็มีเหตุที่ทำให้มีอาจารย์ที่ปรึกษาถึง 3 คนค่ะ ปีแรกที่เรียนได้อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอาจารย์ที่เชี่ยวชาญด้าน dyscalculia (หรือความบกพร่องทางคณิตศาสตร์) งานวิจัยส่วนใหญ่จึงมุ่งไปยังสาเหตุและรูปแบบของการเรียนรู้ของเด็ก dyscalculia รวมถึงวิธีที่จะเพิ่มศักยภาพของเด็กเหล่านี้ ในส่วนของ cognitive science ที่มุ่งเน้นว่าความบกพร่อง

ของสมองส่วนไหนบ้างที่ส่งผลทำให้เด็กเหล่านี้มีรูปแบบการคิดคณิตศาสตร์ที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป ตอนนั้นได้ทำงานวิจัยกับอาจารย์ที่ปรึกษาจนกระทั่งท่านย้ายไปเป็นคณบดีที่มหาวิทยาลัย Kentucky ปีที่สองได้อาจารย์ที่ปรึกษาชำนาญด้าน transition period งานวิจัยที่ทำในช่วงนั้นก็ก็จะเกี่ยวกับการดูแลเด็กหลังจากได้รับทริทเมนต์ รวมถึงการที่เด็กออทิสติกอายุ 18 ปีแล้ว เค้าจะมีชีวิตต่อไปอย่างไร เช่น ขับรถได้หรือไม่ (ที่อเมริกา การมีใบขับขี่แสดงว่าบรรลุนิติภาวะแล้วสามารถทำนิติกรรมได้) แต่งงานได้ไหม ถ้าแต่งงานแล้วมีลูกได้หรือไม่ หรือถ้าเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางคณิตศาสตร์แล้วเมื่อได้รับทริทเมนต์ต่างๆ แล้ว เค้าสามารถนำไปใช้เชื่อมโยงต่อยอดในเรื่องอื่นๆ ได้หรือไม่ เราจะมีวิธีการในการพูดคุยได้อย่างไร ซึ่งสนุกมากๆ แต่เมื่อครบ 1 ปีอาจารย์ขอ sabbatical leave จนปีที่ 3 มีอาจารย์ที่ปรึกษาใหม่ ซึ่งอาจารย์เชี่ยวชาญด้าน learning & memory ซึ่งจะมองว่าเราจะสามารถเพิ่มทักษะการเรียนรู้และการใช้ความรู้ของเด็กได้อย่างไร เช่นดนตรีเกี่ยวเนื่องกับความสามารถทางคณิตศาสตร์จริงหรือไม่ ซึ่งเมื่อนำความรู้จากอาจารย์ทั้ง 3 ท่านมารวมกัน เป็นเหมือนจิ๊กซอว์ที่ต่อภาพได้สมบูรณ์มากๆ เพราะเมื่ออยู่กับอาจารย์ที่ปรึกษาในแต่ละแบบ อาจารย์ก็จะแนะนำวิชาให้ลงเรียน หรือวิชาที่จะให้สอนเด็กปริญญาตรี ปริญญาโท ตามสายความถนัดของอาจารย์นั่นเอง

ดังนั้น ในระยะหลังงานวิจัยจะค่อนข้างสมบูรณ์มากขึ้นเพราะเรามองมุมกว้างมากขึ้น คราวนี้มองเด็กพิเศษหนึ่งคนก็มองได้ครอบคลุมขึ้น เช่น การที่เด็กเป็นเด็กพิเศษนี้มีสาเหตุเพราะอะไรบ้าง ปัจจัยแวดล้อมอย่างไร จะช่วยได้อย่างไร และจะฟื้นฟูเขาได้อย่างไร ซึ่งอาจารย์ก็แนะนำให้เรียนเฉพาะทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และการจัดการพฤติกรรมเพิ่มด้วยค่ะ

อาจารย์มีความรู้สึกอย่างไร เมื่อได้เข้ามาทำงานที่รามาริบติ

จะว่าไปแล้วการผลิตงานวิจัยอาจจะบั่นทอนพลังใจได้ ถ้าไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากหลายๆ ส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่ก็คิดว่าคณะฯ มีความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางทางด้านงานวิจัยเป็นอย่างมาก เพราะอาจารย์ผู้ใหญ่ทุกท่านก็พร้อมให้ความช่วยเหลือ โดยส่วนตัวถึงแม้ว่าเป็นอาจารย์ใหม่ที่อาจจะทำงานวิจัยมาไม่มาก แต่เป็นเพราะโอกาสที่อาจารย์ท่านต่างๆ หยิบยื่นให้มากกว่า เคยได้เรียนปริญญา ศ.นพ.รัชตะ รัชตะนาวิ น อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล (อดีตคณบดี คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาริบติ) เกี่ยวกับการทำงานวิจัย ซึ่งอาจารย์บอกว่า ที่นี่มีคนเก่งๆ เยอะมาก ประสิทธิภาพของงานคือการที่คนเก่งๆ หลายคนมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทำงานด้วยกัน โดยไม่ได้มองว่าใครอยู่พวกไหน ภาคไหน ก็จะทำให้งานที่ได้ออกมาสมบูรณ์และมีคุณค่ามากขึ้น และด้วยความอนุเคราะห์จาก รศ.นพ.จันทร์ชัย เจริญประเสริฐ (อดีตหัวหน้าโครงการจัดตั้งภาควิชาวิทยาศาสตร์สื่อความหมาย) เป็นผู้นำพาไปแนะนำตัวกับ อ.นพ.โยเซฟ ซือเพียรธรรม ซึ่งเป็นอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านออสติซึมเป็นอย่างมาก และ รศ.พญ.นิชรา เรืองดารกานนท์ ที่ท่านได้ดูแลโครงการพัฒนาศักยภาพประชากรไทยอยู่ ก็ทำให้ตัวเองได้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ต่อมาอีกด้วย

มีความรู้สึกอย่างไรกับ การทำงานวิจัยที่รามาริบติ

โดยส่วนตัว รู้สึกโชคดีมากในเรื่องของงานวิจัยนี้ได้ อาจารย์หลายท่านให้ความช่วยเหลือ ทั้งๆที่งานวิจัยที่ทำส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสเกลใหญ่ ด้วยเพราะเด็กออสติซึมเอง แต่ละคนมีลักษณะไม่เหมือนกัน ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนไม่มาก แต่เมื่อเรียนปรึกษาอาจารย์ผู้ใหญ่ทั้ง ศ.นพ.อร่าม โรจนสกุล ผู้อำนวยการศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตน์ ท่านก็ใจดีมากๆ ยินดีที่จะให้ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกของศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตน์ในการทำวิจัยอย่างเต็มที่ หรือ ศ.นพ.ประทักษ์ โอประเสริฐสวัสดิ์ รองคณบดีฝ่ายวิจัย ท่านก็อนุเคราะห์ให้ทำวิจัยที่ห้องของ CRC (Clinical Research Center) ซึ่งมีบุคลากรคอยสนับสนุนช่วยเหลือจนสามารถผลิตชิ้นงานจนสามารถนำเสนอในเวทีนานาชาติได้ รวมถึง ศ.นพ.วินิต พัวประดิษฐ์ คณบดีคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาริบติ ที่คอยสอบถามถึงขั้นตอนการดำเนินงานว่าถึงขั้นไหนแล้ว มีปัญหาติดขัดอะไรบ้างหรือไม่ อีกทั้งท่านยังแนะนำให้ประสานงานกับ นพ.วิวัฒน์ โรจนพิทยากร และ รศ.พญ.นิชรา เรืองดารกานนท์ เพื่อพัฒนางานวิจัยให้เป็นต้นแบบต่อไป

แล้วมองว่าใครคือต้นแบบ ของการทำงานวิจัย

อีกเรื่องที่รู้สึกโชคดีมากๆ คือ ได้อยู่ได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ท่านทรงเป็นแบบอย่างที่ดีมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะเรื่องงานวิจัย คุณลุง (ม.ร.ว.อติเทวัญ เทวกุล) เคยเล่าให้ฟังว่า ในหลวงทรงเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งเรื่องทรงค้นคว้าข้อมูลต่างๆ กว่าจะเป็นโครงการพระราชดำริเพื่อประชาชนเป็นเวลานาน ท่านมักจะเปรยกับคณะฯ ที่ได้มีโอกาสรับใช้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า การทำงานเพื่อคนอื่น เพื่อองค์ความรู้ใหม่ๆ ล้วนแล้วแต่เหมือนกับการทำงานปิดทองหลังพระ ซึ่งต้องใช้ความอดทนและระยะเวลา จึงจะเกิดผลดีและมีประโยชน์กับคนอื่น ๆ โดยทั่วไป

สำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่ๆ อยากให้มองถึงจุดหมายปลายทางว่าสาเหตุที่เราทำงานวิจัยนี้ไม่ใช่เพื่อตำแหน่ง ไม่ใช่เงินที่มันล่อตาล่อใจ แต่หมายถึงในท้ายที่สุดที่ผลงานผลิออกมาและได้นำไปใช้แล้ว คนอื่นๆ ได้รับประโยชน์จากงานวิจัยนี้ สมดังพระปณิธานของพระราชบิดา ซึ่งควรที่จะน้อมนำมาใช้เตือนใจค่ะ

ทางกองบรรณาธิการขอยกย่อง อ.ดร.ปรียาสิริ มานะสันต์ ในฐานะนักวิจัยผู้มีอุดมการณ์ความสามารถ และความพากเพียร อันเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานวิจัยของนักวิจัยรุ่นใหม่ที่ยึดมั่นไปด้วยความมุ่งมั่นและความตั้งใจที่จะทำเพื่อมวลชน